

Въведение

През лятото на 1967 година бях изправен пред лична криза. Пет години по-рано се бях присъединил към Роял Скотс Грейс като командир на танков взвод с надеждата да видя някакви бойни действия. Беше в разгара на Студената война и всички като че ли бяхме в повишена бойна готовност. Вместо да ме хвърлят във вълнуваща битка обаче, аз прекарвах по-голяма част от времето си в калната пруска равнина на Вестфалия. Почти не видяхме марксисти, какво остава за дива стрелба с оръжие. Бях страшно отегчен и макар 23-годишен, вече се чудех какво, по дяволите, щях да правя с остатъка от живота си. И тогава изневиделица пристигна писмо. Беше от един майор в моя полк, който беше прекарал последните дванайсет месеца командирован в оманската армия. Писмото му разказваше за пустинни патрули в неизследвани райони, скривалища с оръжия на терористи, открити заровени в пясъка, и всекидневни битки с марксистки бунтовници редом до арабските племена. Пишеше, че били необходими още офицери и защо не кандидатствам?

Животът му там определено звучеше пъстър, коренно различен от калта и омазнените танкови двигатели, от които, честно казано, ми беше дошло до гуша. Всичко, което знаех за Оман, беше, че е някъде в Арабия. Тази единствена мисъл обаче веднага се припокри с един вълнуващ образ – легендарния Т. Е. Лорънс, вълнуващо повел арабските племена на своята камила с развята бяла роба зад себе си, призовал ги към действие срещу турците. Всъщност образът в главата ми беше този на актьора Питър О'Тул, който толкова брилянтно изигра Лорънс във филма за живота му, пуснат на екран само пет години по-рано. Както много други хора, и аз се влюбих във филма и бях опиянен от приключенията на Лорънс в пустинята. И ето че сега ми се беше открила възможност също да се бия рамо до рамо

с арабите в далечна страна и реално да видя някакви бойни действия срещу марксистите. Изведнъж кръвта ми закипя от възмущение. Без повече да му мисля, веднага отидох в канцеларията и попълних съответния формуляр за кандидатстване. За моя изненада, полковникът го подписа с охота, което ми се стори малко обезпокоително. Скоро след това се присъединих към осем други офицери от различни полкове във военното училище в Бекънсфийлд. Бяхме там, за да учим арабски, от който не знаех и дума, и да разберем пред какво ще се изправим в Оман, за който знаех много малко.

– Файнс, имаш ли някакъв опит в бойни действия? – попита инструкторът, усещайки моята младежка наивност.

– Не, сър – отговорих аз. – Никакъв.

Изпъкналият му бицепс потрепна в идеално изгладената риза.

– Въобще знаеш ли нещо за настоящата ситуация в Оман?

– Не съвсем, сър – отговорих, усещайки останалата част от класа как въздъхва разочаровано.

Мърморейки нещо под носа си и поклащайки глава, той отиде до картата на стената и ме просветли.

През юни 1967 година под негово ръководство на Харолд Уилсън Великобритания се оттегли от Аден. В рамките на три месеца руските и китайските империалисти се наместиха в появилия се вакуум във властта и се опитаха да разпространят марксизма на възможно най-голяма територия. Най-близката им цел беше Дофар, провинция в Оман, където намериха възприемчива публика.

Много жители на Дофар вече бяха се надигнали срещу застаряващия султан на Оман, когото обвиняваха за ниския стандарт на живот в

страната. Нефтът беше открит през 1964 година и Оман изведнъж получи огромни приходи, но султанът се оттегли в палата си и държеше страната в Средновековието. Впоследствие беше формиран Фронтът за освобождение на Дофар и тъй като в него се бяха инфилтрирали марксисти, партизаните бяха изпратени в Москва и Пекин, за да бъдат обучени и оборудвани с най-съвременните оръжия. Скоро имаше над две хиляди бунтовници, подкрепяни от Съветския съюз, борещи се срещу оскъдните войски на султана в Дофарските планини. Революцията изглеждаше неизбежна. Веднъж щом паднеше Дофар, щеше да го последва и Оман заедно с останалата част от Южна Азия.

– Ще бъде ли проблем това, Файнс? – попита инструкторът. Размърдах се неловко, като смотолевих, че всяка победа за Съветите е проблем за нас.

– Не, Файнс, ще бъде пълна катастрофа – изкрещя той, втренчил се в останалата част от класа, за да се увери, че те също разбират сериозността на ситуацията.

Над две трети от потребностите на свободния свят от петрол се задоволяваха от страните в Персийския залив. За да го доставят, гигантски танкери трябваше да минат през Ормузкия проток в Оманския залив. Това беше единственият достъпен морски път към открития океан, като през него минаваше само по един танкер на всеки десет минути всеки ден от годината. Ако входът към Персийския залив беше под техен контрол, марксистите можеха да рекетират Запада със заплахи над доставките на петрол. Следователно беше критично важно Съветският съюз и неговите партизани да не успеят да завземат Дофар и Оман. Жизнената сила на Запада зависеше от това.

– Работата ти, Файнс, ще бъде да водиш един арабски взвод в Дофар срещу аду.

– Аду, сър?

– Врагът – отговори той, все по-раздразнен от наивността ми. – Те са родени планински бойци, които познават всяка тревичка от земята си. Ще трябва да научиш твоите хора на военна тактика за борба с партизанското движение в планината, преди да отидеш. Не само че никога преди това не бях виждал бойни действия, никога не бях командвал войници на терен в каквато и да било конвенционална война, а какво остава в планините срещу партизани.

– Те се множат и са добри – продължи инструкторът. – Бога ми, наистина са добри. Без добре обучени войници ще си търсиш белята. Нямахме как да знам само каква паплач ще бъдат моите арабски войници или че ще се мразят едни други също толкова, колкото мразят марксистите.

Не е изненада, че не изкарах изпита толкова убедително, колкото другите осем души, но не изглеждаше на някого да му пука. Дори нямаше нужда да се явявам повторно. Отивах в Оман – да става каквото ще. И отново това ме накара да се зачудя в какво се забърквах. Скоро щях да разбера, че беше отвъд всичко, което можех да си представя.

Също като Т. Е. Лорънс и аз водех арабски взвод в битка за страната им. Това беше изживяване, което би ме довело до ръба точно като Лорънс. Преди приключенията ми в Оман вече го смятах за един от моите герои. Едва когато вървах по стъпките му обаче и се впусках в подобни приключения, осъзнах истинското величие на този човек. Примерът му често ме е вдъхновявал за победа в ситуации на живот и смърт и изпитвах страхопочитание към някои негови решения. Можех също да съм съпричастен, когато не е бил в състояние да

успее, изправен пред невъзможни военни и политически обстоятелства, както и когато се е сблъсквал с лични белези от минали преживявания.

С напредването на годините и докато размишлявах над тези изживявания, осъзнах колко много дължа на Лорънс. Ето защо исках да разбера възможно най-много за него. И въпреки че има някои интересни паралели между нас, често откривах, че това е човек, който няма равен на себе си. Приключенията му в пустинята бяха достатъчни да накарат кръвта да закипи, но сложността на характера му също ме държеше в хватката си. Малцина са били хората като него както в миналото, така и в настоящето.

Разбира се, има много великолепни книги, написани за Лорънс, включително неговите собствени знаменити мемоари. И все пак – с помощта на опита ми в Оман вярвам, че мога да предложа уникален поглед върху вълнуващия му живот. Ето защо, макар и тази книга да е донякъде образователна, се надявам повече от всичко да се впуснете с удоволствие с мен в една от най-изумителните истории на всички времена, в която млад британски офицер разпалва пустинята и изписва името си на страниците на историята.

Пролог

1913 година: Каркемиш

На фона на залязващото слънце сред руините се беше събрала тълпа от араби в очакване на присъда. Пред тях един мъдрец, висок само метър и шейсет и пет, облечен в роба със златни и сребърни нишки, обмисляше противоречащите си аргументи на поредната кръвна вражда. Той познаваше добре тези племенни въпроси. Последните

три години беше пътувал надлъж и нашир през Сирия и отвъд нея, обикаляйки много от големите ѝ градове и отдалечени селища, потапяйки се в обичаите и културата на различни племена. Той не само говореше свободно арабски, но в повечето случаи беше усъвършенствал различните диалекти между племената, способен да говори на много езици.

Някои смятаха, че е магьосник или нещо като бог както заради бъдещото възхищение чувство за справедливост, така и заради репутацията му на лечител. Арабите се стичаха отвсякъде, за да ги лекува от ухапвания от скорпион, холера, малария и какви ли не болести и неразположения. Името и репутацията му бяха познати по пазарите на Халеб, както и в селцата наоколо. Дори номадите в пустинята знаеха за него.

Такъв мъж обикновено беше възрастен и доказал се, родом от тези краища, който си беше спечелил уважението в продължение на много десетилетия. Мъжът, при когото арабите се стичаха да търсят справедливост обаче, беше дваисет и пет годишен синеок и русокос британец от Оксфорд, който приличаше все още на тийнейджър. Томас Едуард Лорънс пристигнал в Каркемиш само три години порано, след като завършил образованието си в Джизъс Колидж в Оксфорд. Тъй като учел история, бил взет под крилото на Дейвид Хогарт, професор и археолог, който бил авторитет по въпросите на Близкия изток. Лорънс посетил региона за първи път през 1909 година – преживяване, което го въодушевило, а последвалата дипломна работа, която написал, му донесла отличие. Преподавателите му били толкова впечатлени от труда му, че дори организирали вечеря в негова чест.

След завършването на Лорънс Хогарт уредил своя отличен ученик да надзирава археологическите разкопки на Британския музей в

древния хетски град Каркемиш, район, разделен между Турция и Сирия. В началото, облечен с къси панталони и риза без копчета, придържана от кюрдски колан с пискюли – символ, че си търси жена, – Лорънс имал на разположение над сто арабски работници. Той ги наглеждал и окуражавал, докато разкопавали останките от стени, къщи, скулптури и редки артефакти само с помощта на груба сила, въжета и лостове.

За разлика от другите британци, Лорънс не се отнасял към арабите с чувство на превъзходство, нито ги контролирал със сила. Искрено се интересувал от всичките си хора, от многобройните им различни племена и отделял време да седне и да си поговори с тях. Спечелил си благосклонно отношение и като се обличал с арабски дрехи, включително покривалото за глава, познато като куфия, като ядял от тяхната храна и дори като спял на открито, ставайки призори, за да се измие в Ефрат. Изучавайки техните пристрастия и предубеждения, той опознал всяко племе добре, което било подпомогнато от дългите му пътувания в региона.

Откъснат от материализма и користта на Запада, започнал да завижда на обикновения живот на арабите и се опитвал да го защити на всяка цена. В писмо до дома той написал: „Съвършено безнадеждната простащина на полуевропеизирания арабин е ужасяваща. Хиляди пъти по-добре е арабинът да не бъде засегнат. Чужденците идват тук винаги да поучават, въпреки че за тях е по-добре да се учат, защото във всичко – освен в ума и знанията – арабинът обикновено е по-добрият човек от двамата“. Приемайки техния начин на обличане и маниери, Лорънс буквално живеел като арабин от пустинята, пишейки на майка си: „Толкова трудно ще ми бъде да стана отново англичанин, тук съм арабин по навици и лесно преминавам от английски на френски и арабски, без да забележа“. Скоро хората обикнали Лорънс не само заради детинския му

ентузиазъм, но и заради щедростта му при изплащане на големи бонуси за всякакви открития. И все пак това, което истински спечелило уважението им, било чувството му за справедливост. Ако между арабите избухнал спор – често поради неуважение или афера с жената на другия, – Лорънс бързо успокоявал нещата с наказания, които се приемали за справедливи от всяка страна. Благоговението на арабите към него било толкова голямо, че скоро бил поканен да отсъжда всякакви видове племенни вражди благодарение на познаването му на племенните обичаи и на собственото му чувство на емпатия и справедливост. Когато брат му Уил дошъл на гости през 1913 година, написал, че Лорънс бил станал „влиятелен човек по тези места. Нед го познава всеки и ентузиазмът им към него е доста интересен“.

Уважаван от арабите и вършейки работата, която обичал, Лорънс бил щастлив и доволен в Каркемиш. Този обикновен живот бил всичко, че дори и повече от това, което си представял за себе си. Но тогава, през лятото на 1914 година, ерцхерцогът Франц Фердинанд бил убит в Австрия и войната бързо се разпространила в Европа. Принуден да се върне в Англия, изглежда че одисеята на Лорънс в Близкия изток била приключила и го очаквали бойните полета на Франция. Той не подозирал, че събитията в Сирия скоро щели да променят курса на войната и надеждите и мечтите на един арабски принц и на голяма част от Близкия изток щели да лежат на плещите му.

21 май 1916 година

За шериф Фейсал бин Хусейн ситуацията в Дамаск бързо излизала извън контрол. Войната била подпалила Европа през последните две години и сега той планирал да я пренесе в Близкия изток, ако успеел да оцелее толкова дълго, което никак не било сигурно.

Трийсет и една годишният мъж бил трети син на шериф Хусейн ибн Али, почитаемия емир на Мека, който управлявал Хиджаз (район, разположен между днешна Саудитска Арабия и Египет). В качеството си на представител на баща си в Османската империя Фейсал прекарвал по-голяма част от времето си в Дамаск, насърчавайки каузата на своя народ.

Още откакто османците завладели Близкия изток през 1517 година, арабите в Хиджаз се борели за своята независимост. Превъзхождащите въоръжени сили на османците обаче съумявали винаги да потушат всеки бунт с лекота. Несигурното примирие продължило, докато през XVIII век нещата не започнали да се променят. След серия от войни с Русия, Франция и Великобритания османците претърпели значителни териториални загуби. Понеже арабите още веднъж гръмко изразили желанието си за независимост, тогавашният владетел на Османската империя султан Абдул Хамид II осъзнал спешната нужда от предприемане на действия.

Вместо да използва сила срещу арабите, султанът решил, че драстична промяна на пътуването през безлюдната хиджазка пустиня може да му спечели благоволение. Поклонниците в Мека обикновено трябвало да преодолеят четиресетдневен преход, за да стигнат до светите си земи, но един влак би съкратил това пътуване само до три дни. Затова през 1908 година с помощта на германския експертен опит и дарения от мюсюлмани по целия свят бил завършен първият етап на хиджазката железница. Първоначално тя покривала хиляда и триста километра между Медина и Дамаск, като плановете били да продължи до Мека. Начинанието обаче предизвикало обратен ефект.

Султанът не съобразил, че бедуинските племена в Хиджаз няма да приветстват този предполагаем скок в прогреса. Всъщност те ожесточено му се противопоставяли. Много бедуини преживявали, като осигурявали водачи, камили и палаткови лагери за поклонниците по пустинния маршрут на Хиджаз. А някои от тях си изкарвали удобно прехраната, като ги ограбвали. Ако железницата достигнала до Мека, това би ги лишило от препитанието им. За повечето хора в Хиджаз това било допълнителен знак колко османците не били в течение на нещата. След бурни протести планираното 450-километрово продължение на железопътната линия било изоставено.

Въпреки това победата на арабите била краткотрайна. През 1913 година султан Абдул Хамид бил свален от група националисти, познати като младотурци. След като завзели властта, като велик везир (министър-председател) и министър на вътрешните работи бил назначен Мехмед Талаат паша, Исмаил Енвер паша – за военен министър, а Джемал паша бил министър на флота и автократичен генерал-губернатор на Сирия.

Като консолидирали властта, младотурците били твърдо решени да отстоят господството си над своите арабски земи. В опит да турцизират региона те заповядали Коранът да се преведе на турски и постановили турският да стане официален език в училищата и държавната администрация. Принудително била наложена и задължителната служба в османската армия, за да се гарантира лоялност. Не било изненада, че исканията за арабска независимост станали по-шумни от всякога.

Въпреки тези провокации Фейсал, изглежда, бил готов за мирно решение с османците. Като член на турския парламент той бил роден дипломат, очаровайки почти всеки, с когото се срещнал, с

интелигентността си и с деликатен, но решителен подход. С почти кралски вид – висок и слаб, с грижливо оформена брада – той изпъквал сред тълпата с елегантната си бяла роба и изглежда, винаги имал готово дипломатично решение подръка. Образованието му при турците в Константинопол определено помогнало за това. Сякаш инстинктивно разбирал турската култура и турското състояние на духа, като знаел кога може да настоява повече за дадена кауза и кога да се отдръпне.

Фейсал бин Хусейн бил доста харесван от младотурците заради всичко това. Те напълно му вярвали и винаги го посрещали добре в Дамаск, където живеел като почетен гост на Джемал паша. За разлика от другите „нецивилизовани“ араби на хиджазката пустиня, Фейсал, изглежда, бил светски човек, образован дипломат, на когото можели да разчитат. Въпреки всичко Фейсал работел отвътре, подготвяйки заговор за въстание срещу османските си господари и тяхното влияние над Хиджаз.

От времето на възхода на младотурците Фейсал се срещал с тайни бунтовнически общества в Дамаск, като се надявал да организира ефективна опозиция срещу османците. Това обаче се оказало трудно. Немало национална арабска армия, която да бъде свикана, а голяма част от коренно различните арабски племена, които трябвало да се обединят, за да се бият, се мразели взаимно, а какво оставало за турците. Освен това изглеждало, че няма и външни сили, които биха имали желание да подпомогнат каузата им. Все пак позицията им укрепнала през 1914 година, когато избухнала войната в Европа.

Тъй като германците и французите започнали окопна война по полетата на Франция, Русия предприела ходове да предяви претенции над големи територии от Османската империя.

Младотурците спешно търсели съюзник, който да отблъсне такъв могъщ враг, и се обърнали към Германия за помощ. Този съюз бил по-изгоден за германците. С тяхна помощ османците можели да държат заети руснаците и да отклонят войските им от битките по фронтовете в Полша и Галиция. Това би позволило на германците да си проправят път през Европа. Но нещата не се развиват по план. През 1915 година английските и френските войски се опитали да завземат Константинопол и да изхвърлят османците от войната. В опит да защитят столицата си османските сили се сражавали отчаяно при Дарданелите и на полуостров Галиполи. От последвалата патова ситуация и двете страни изгубили стотици хиляди войници. Фейсал съзрял в това възможност. Тъй като османците продължавали да понасят огромни загуби, те станали по-уязвими на един арабски бунт. Още по-добре било, че Съюзническите сили разбрали, че колкото повече се разтегляли османските войски, толкова по-трудно би било за тях да помогнат на германците. Следователно англичаните колебливо предложили на арабите като за начало два милиона куршума и пет хиляди пушки. Това обещание най-накрая задвижило колелото. Арабското въстание вече не било мечта, а бързо се превръщало в реалност. Докато преговорите за повече подкрепа от англичаните продължавали, Фейсал инструктирал брат си Али да събере възможно най-много войници в Хиджаз. За всеки случай Фейсал казал на Джемал паша, че племената са подготвени да бъдат на разположение на османците, ако случайно някое от племената, лоялно на турците, му подшушнело за това.

Докато приготовленията набирали скорост, на 6 май 1916 година следобед плановете на Фейсал били внезапно прекъснати. Когато бил в една селска къща извън Дамаск, пристигнал пратеник, който плачел и крещял. Останал без дъх, казал на Фейсал, че всички

изтъкнати членове на тайното общество, с които се срещал в Дамаск, били арестувани. Джемал паша не само знаел плана им, но и бил на път да екзекутира публично предполагаемите предатели на централния площад.

Фейсал винаги знаел, че рискува, но сега, когато моментът настъпил, не бил сигурен какво да прави. Знаел ли е Джемал паша за участието му? Необходимо ли е да бяга бързо в Мека, преди да бъде заловен? Или да твърди, че не знае нищо, и да остане в Дамаск? Преди да успее да направи някакви планове, решението било взето вместо него. Хайка плещести османски пазачи пристигнали пред вратата му и грубо го информирали, че трябва да го заведат при Джемал паша. При пристигането на централния площад Фейсал се готвел да бъде обвинен в измяна и екзекутиран заедно с другите предатели. За негова изненада вместо това Джемал паша го посрещнал като приятел и го поканил да се присъедини към него на балкона, откъдето Фейсал наблюдавал как водят приятелите му от тайното общество към бесилото. Той се обърнал към Джемал, който останал безизразен, не разкривайки все още дали знае за тайните срещи на Фейсал. Въпреки това, докато Фейсал мълчаливо гледал как съзаклятниците му биват екзекутирани под възгласите на тълпата, той много добре се досещал, че това е знак за него и за баща му. Ако имало каквато и да било мисъл за предателство, това била цената, която щяла да бъде платена.

Гледайки екзекуциите с удоволствие, Джемал попитал Фейсал как брат му Али успял да събере бойна сила в Хиджаз. Фейсал му отговорил, че е събрал възможно най-много мъже, които били готови да се бият на страната на османците. Джемал се усмихнал и казал, че вероятно бил настъпил моментът той и Енвер паша да придружат Фейсал обратно в светия хиджазки град Медина, където биха могли сами да инспектират войските.

Изведнъж арабското въстание било на косъм от провал. Повече от всякога Фейсал се нуждаел от могъщ приятел, който да помогне на него и на арабите да преобърнат нещата срещу османците в най-трудния момент. Никой не предполагал кой ще е този приятел.